

Kiss Ferenc-életútinterjú

Készítette: Papp Máté

Beszélgetés helyszíne és időpontja: Budapest, 2018. december

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Papp Máté:

Mikor utoljára beszélgettünk,¹ azt mondtad, hogy a jelképes és konkrét „bujdosás” után a hazatérés és a megnyugvás következik az életedben, pályádon – hol tartasz most?

Kiss Ferenc:

Átértékelődtek bennem a dolgok, elég volt a kalandozásból, bujdosásból az a huszonöt-harminc év. Megállapodtam és szellemileg is kialakult a végső érdekelődési köröm. A zenében is megtaláltam azt az utat, kifejezési formát, amit keresgéltem. Közben vettem egy kertes házat vidéken, a Velencei-tó környéki Nadapon, ahol nagyon sok időt töltök, főleg nyáron. A kertészkedésbe is belevágtam, pedig annak idején mindig kinevettem apámat (aki irodalmár volt), hogy mennyire vonzódik a földhöz – most meg engem mosolyog meg a lányom. Közben megszületett az unokám is! Emellett vannak fontos, állandó vagy ciklikusan ismétlődő feladataim, és úgy vagyok vele, hogy nem kell feltétlenül lemezt kiadni ahhoz, hogy az ember jól érezze magát. De hát ebbe a betegségbe majdnem mindenki beleesik, valaki több lemezt is kiad évente, holott megváltozott a közvetítő és befogadó közeg. Úgy általában a közlésformák alakultak át, aminek persze vannak előnyei és hátrányai is. Ennek ellenére idén sem hagytam ki a kiadói tevékenységemet,² mert belső késztetést éreztem, hogy a kertről gyerekeknek készítek egy lemezt – ez lett a *Mamó kertecskéje* című hangoskönyv³. És azért most is tervezek egy albumot, ami jövőre jelenne meg. Az előző, *Leánydicsérő* című lemezről⁴ például sokan nem is tudnak, de hát nem is akarom magam már úgy mutogatni, mint fiatalon, amikor mindenkiben benne van a vágy, hogy megismerjék. Tehát kiegyensúlyozottabb az életem, már nem bosszankodok sok mindenben, és ezt ajánlom egyébként a fiatal barátaimnak is. A politika nem foglalkoztat, kurzustól függetlenül mindig azt csináltam, amit szerettem. Újdonság még, hogy úgy látszik, hosszabb távon is megmarad a rádiózás. Nem gondoltam volna pár évvel ezelőtt, hogy a *Dankó Rádió*nak fogok műsort készíteni, ami szinte csak magyar nótát sugárzott korábban; ezzel kapcsolatban is módosult már az értékítéletem, főleg, hogy újabban nyitottak a népzene irányába is. De hát be kell látni,

¹ Papp Máté 2012-es beszélgetése Kiss Ferencsel [itt](#) olvasható.

² „Régi vágyam valósulhatott meg 1992-ben, amikor végre jogi lehetőségünk nyílt az ETNOFON megalapítására. Akkor már közel húsz éve koncerteztem a nagyvilágban a Vízöntő és Kolinda együttesekkel, s a külföldi tapasztalataim egyre nyilvánvalóbbá tették számomra azt, hogy valaminek híján vagyunk. Nincs nálunk egy olyan vállalkozó műhely, amely fő feladatának tekinti a magyar népzene széleskörű megismertetését itthon és határainkon túl egyaránt.” – Kiss Ferenc „[beköszöntője](#)”

³ Kiss Ferenc: *Mamó kertecskéje*, Etnofon Records, 2018

⁴ „A folklórihletésű dalokat jobbra Kiss Anna gyönyörű verseire komponáltam. Az énekesnők hol szemérmesen, hol dévaj módon kitérülve, hol játékosan, hol drámaian zengik-fújják az őszinte, tiszta szövegeket, attól függően, hogy egy-egy hétköznapi, ünnepi vagy sorsfordító esemény mit hív elő a nőből. Másként rezdül a gyermeki, az asszonyi, az anyai lélek, más a szerelmes és a sirató nő, a »bandázó« lányok és megint csak más a magány tónusa. Az egyórás előadás során a lányok mesteri átváltozásainak lehet tanúja a hallgató. Sokat megtudhat róluk, de azért marad titok és rejtelem is bőven körülöttük. A fiúk számára mindenképp.” – Kiss Ferenc előszava (Kiss Ferenc: *Leánydicsérő*, Etnofon Records, 2017)

hogy a magyar lakosság zömének a magyar nóta egy fontos kulturális adalék, és ezen nem lehet olyan gyorsan, türelmetlenül változtatni. Szóval van egy havonta egyszer jelentkező, közel egy órás, *Sárárany* című műsorom, Vasvári Annamária műsorvezető közvetítésével. Én írom és szerkesztem az anyagot, teljesen szabad kezet kapok: hol valami aktuális téma merül föl, valamilyen lemezhez vagy rendezvényhez kapcsolódik a megírt szöveg, vagy egy általam kiválasztott tematikához, esetleg egy életmű kerül a középpontba. Bemutattam például a világzene különböző, főleg hazai trendjeit. A másik műsor kéthetente – egy teljes héten keresztül – sugározott öt-öt perces szösszenet, ami a Novák Péter⁵ által elmondott, saját élményeimre alapuló írásokból áll: különböző kalandos hangszer beszerzésekről, a néprajzi gyűjtések élményeiről, a zenekari létezés vagy életmód meghökkentő, drámai vagy vidám eseményeiről. Ehhez a *Tudta-e?* elnevezésű adásokhoz rendszerint tartozik egy két és fél-háromperces zenei anyag is. Felváltva csináljuk Sebő Ferivel⁶, mert nagy felkészülést igényel; különösen igényes vagyok a szövegeket illetően is, ugyanakkor tekintettel kell lennem a hallgatók érdeklődésére, nyelvezetére, vagyis sok fejtöréssel jár. Ami évente nagy munka még, az a Makovecz Imre⁷ tiszteletére létrehozott *Héttorony Fesztivál*⁸; épp az idei rendezvénysorozat értékeléséről jövök, ahol már elkezdődtek a következő év programjainak tervezését is. A *Héttorony* az egyetlen úgynevezett vándorfesztivál ebben a műfajban, ugyanis az ország – pontosabban a magyar nyelvterület – különböző területein lévő Makovecz-épületekben érhetőek el a produkciók, Csíkszeredától Felvidékig, Kárpátaljától Délvidékig.

Papp Máté:

Hol tart a Foltin Jolánnal⁹ és más neves koreográfusokkal történő együttműködésed? Vannak újabb felkéréseid színházi produkciókra, filmzenére?

Kiss Ferenc:

Jolival valószínű, hogy lesz még közös munkánk, ha egészségünk engedi. Pályánk együtt töltött évtizedei és poétikus kalandozásaink annyira összekapcsoltak minket, hogy nem tudjuk már egymást elhagyni. Legutóbbi közös alkotásaink sikere is erre buzdít mindkettőnket (*Egy régi kertben* [2013]; *Elmúlik* [2016]; *Feketető* [2018]). Szeretnénk mielőbb Szakonyi Károly¹⁰ *Fekete asszonyok* című, balladai szépségű novelláját táncos színpadra állítani, csak mindig közbejön valami váratlan esemény, így a bemutató még várat magára. Amúgy elmondhatom, hogy a táncszínház és filmes világból lassan kezdek „kikapni”. Részben azért, mert igényesen, így az elvártnál lassabban és drágábban dolgozom. Ennyi manapság

⁵ Novák Péter (1970) „kultur munkás”, az egykori Kimnowak frontembere, szövegíró, énekes, táncos-koreográfus, műsorvezető.

⁶ Sebő Ferenc (1947) a Sebő együttes alapítója, zeneszerzője, énekes, népzene kutató, egyetemi tanár.

⁷ Makovecz Imre (1936–2011) a magyar organikus építészet mestere, a Magyar Művészeti Akadémia alapítója.

⁸ „1992-ben felépült Makovecz Imre világraszóló Magyar Pavilonja a Sevillai Expón, mely szinte azonnal nemzeti jelképpé vált. Tíz évvel később ennek az épületnek az üzenete inspirált minket arra, hogy megrendezzük az első Héttorony Fesztivált. Néhány éve megújítottuk arculatát, és új elemekkel gazdagítottuk hagyományos programsorozatait. A rangos népzenei és világzenei előadók produkciói mellett helyet ad olyan kortárs képzőművészeti, táncos, filmes és építészeti műhelyeknek, alkotásoknak is, melyek a Kárpát-medence népi műveltségét tekintik művészetük fundamentumának. Vándorfesztivál lévén, nyitottunk a szomszédos országok magyarsága felé is, és több határon túli állomást is rendszeresen felkeresünk.” – A szervezők „[fesztiválköszöntője](#)”

⁹ Foltin Jolán (1943) táncművész, koreográfus-rendező, Novák Ferenc „Tata” koreográfus felesége.

¹⁰ Szakonyi Károly (1931) író, drámaíró, dramaturg.

már elég is a buktához. Minden azonnal kellene, ha lehet, minél olcsóbban. Másrészt azért, mert öregszem. Nem követem a divatos trendeket, nem akarok és sok estben nem is tudok már megfelelni a megrendelők elvárásainak, ezért inkább nem vállalom a munkát, vagy ők hagynak ott engem. Idegesít az adminisztratív hercehurca, nyomaszt a zenészek egyeztetése, a művészek késéseit, felkészületlenségét is egyre nehezebben viselem. Megbénít a kapkodás, az esetlegesség, a hirtelen koncepcióváltás. Főleg, ha ez utóbbi nem a mű javát szolgálja. Nem szeretek illékony dolgokat létrehozni, így lassacskán kimaradok ezekből a munkákból. Viszont dolgozom egy zenés „ösztönfilm” forgatókönyvén, amit jó lenne egy-két éven belül leforgatnunk, velem egy ivású társakkal. Egy ilyen vállalkozás megvalósításához azonban sok pénz kell, amit nehéz előteremteni. Akinek van, az csak gyorsan megtérülő sikerprodukciókat támogat. Kunyerálni nem fogok, majd megoldom valahogy. A teátrumok elmaradását ellenben sajnálom. Utolsó színházi zeném a Katona József Színház számára készült 2015-ben, Borbély Szilárd¹¹ *Az olaszlisztkai* című darabjához. Az is hirtelen kellett, de nagy kedvvel csináltam végig. A téma csontba karcoló volt, Máté Gábor¹² rendezővel is jól megértettük egymást.

Papp Máté:

Jó pár éve még „nadapi remeteként” aposztrofáltad magad, van újabb öndefiníciód?

Kiss Ferenc:

Mostanában úgy mutatok be, ha megkérdezik, vagy ha írni kell valamit magamról, hogy „hangépítész”. Nem én találtam ki, hanem Makovecz egyik közeli munkatársa, Sáros László György, tőle vettem át, mert igen erőt megtetszett. Ugyanis a zeneszerzés egy nagyon komoly szakma, amire én nem készültem soha, csak ami félig ösztönösen jött belőlem, azt megvalósítottam. A másik öndefinícióm pedig a „kertember” lett, mert a kerttel végül olyan szoros kapcsolat alakult ki, amiről apám álmodni sem mert. Ennek nyomán sok mindent megértek, felfogok a paraszti kultúra világából, összefüggésrendszeréből, lényegéből.¹³ A folklór képkalkotó mechanizmusát mindenekelőtt, ami a „kéznél lévő” dolgokból meríti a képzeletét. Bár a számítógép is mindennapi munkaeszközünk, mégsem ösztönöz olyan módon poézisre, mint ha mondjuk egy hernyót nézünk az unokámmal, vagy a hangyákat, vagy más egyéb csodabogarakat, madarakat, vagy csak hallgatjuk a víz zaját, zenéjét – mindez más régiókba, szellemi dimenziókba visz el, ahonnan a népköltészetnek nevezett, megfoghatatlan, örök emberi kultúra jön. Rendszeresen folytatott tevékenységeim egyike még a cikkírás is.¹⁴ Apám kilencvenéves lenne, ez alkalomból írtam a *Hitel* folyóiratba egy visszaemlékezést róla. Irodalmár lévén jóban volt rengeteg íróval, akik szinte napi vendégek voltak nálunk. Én gimnazista korom óta fogékony voltam erre a közegre, így sok személyes élményt gyűjtöttem

¹¹ Borbély Szilárd (1963–2014) költő, író, egyetemi oktató, irodalomtörténész.

¹² Máté Gábor (1955) színész, rendező, egyetemi tanár.

¹³ Lásd Kalmár András Kiss Ferencről szóló [portréfilmjét](#).

¹⁴ Az életútinterjú egyes passzusaihoz Kiss Ferenc *Allegro Hungaro* című blogjának egyes bejegyzéseit csatoltuk kiegészítő, asszociatív adalékként lábjegyzetekben. A blogról röviden: „Kiss Ferenc kertember tematikus online naplója a »nem voltak semmilyen régi szép idők« jegyében íródik, egészen addig, amíg túl nem lépjük a jelent. Idézve olykor szemtanú barátok visszaemlékezéseit is, személyes hangvétellel igyekszik közelebb hozni a frissebb generációkhoz egy fontos korszak hangulatát, eseményeit.”

a körükben, amelyek esetleg tartalmazhatnak olyan adatokat, történeteket, momentumokat, amelyek a művelődéstörténet, a folklór vagy az irodalom számára is érdekesek lehetnek.

Papp Máté:

Az irodalmon túl a zene hogyan került előtérbe, gondolom, gyerekkorodban szívtad magadba az első impulzusokat.?

Kiss Ferenc:

Igen, az ének, a zene gyerekkoromtól kezdve elválaszthatatlan része volt az életemnek, olyan evidensen, mint a lélegzetvétel vagy a táplálkozás. Anyám mindig énekelt a konyhában, ha jó kedve volt, ha rossz; apám társaságában pedig állandóan énekeltek, amikor összejöttek ezek a költők-írók. Kormos Pista mondjuk nem tudott énekelni, de például Czine Mihály nagy nótafa volt, nem beszélve az Erdélyből áttelepültekről. Ha hosszabb ideig borozgattak együtt, előkerültek a dalok, meg apám hegedűje, amit még apja hozott neki a nagyszülősi vásárból. Vetélkedtek is egymással ezek a szellemi úttörők, hogy ki melyik népdalváltozatot ismeri, melyik a jobb, „ez fiszfasz”, „ezt nálunk nem így énekelik” és a többi. „A Somogyinál mégsincs szebb!” – mondta Somogyi Tóth Sándor... Nyitott füllel voltam jelen, aztán később, kamaszkoromban már nekem is kellett valamit produkálni, igaz, ezt utáltam, mert kötelező jellegű volt, apám kérésére: „Ferkó fiam, azt a Vivaldit mutasd már meg ezeknek a műveletlen költőknek!” De aztán elkezdtek énekelni, és nekem mint a cigányprímásnak – ha ismertem a dalt, ha nem – követnem kellett őket. Aztán amikor az új népzenei mozgalom táncmuzikális szakasza elindult, azok a dallamok revelációk voltak mindenki számára, amiket én már ebből a közegből nagyrészt ismertem: széki, mezőségi énekek, somogyi pásztornóták. Akkoriban már citeráztam és furulyáztam is, és persze jobban is élveztem, ha produkálni kellett valamit. Gimnazista fejjel már Kalákára¹⁵ jártam, 1973 körül, a Kapás utcába; ott is elhangzott néha népdal, illetve akkoriban a versmegzenésítések is sokkal népdalszerűbbek voltak. Ebben az időben alakult a Sebő együttes¹⁶ is. Hivatalos is voltam az „alakuló gyűlésekre”. Apám egyik tanítványa, Kósa László néprajzkutató írt nekem, hogy a röplépjávas Halmos Béla¹⁷ és Sebő Feri együttest alapít, menjek el a Kaláka klubba, ha érdekel. De végül nem mentem el, mert tavaszi szünet közeledett, és Debrecenbe indultam a nagyszüleimhez, és az ottani régi barátok is vártak. Így kimaradtam a Sebő együttesből, amit utólag már mondhatok szerencsének, mert engem kezdettől fogva jobban érdekelt az a megszólalási mód, aminek ugyan feltétele az eredeti zenei világ ismerete, de a saját képemre való átformálással együtt, mert azt tartottam akkor is, amit most, hogy ez a kultúra akkor él, ha használjuk. Komolyzenei ismereteim alapján a zeneirodalmat nagyjából átláttam, meg az akkori populáris zenéssel is képben voltam, nyilvánvalónak éreztem, hogy bele kell kontárkodni, hozzá kell nyúlni mindenhez, ami inspirál, az sem baj, ha majd esetleg a végeredmény nem érdekel senkit.

¹⁵ A Kaláka együttes 1969-ben alakult, alapító tagjai: Gryllus Dániel, Gryllus Vilmos, Mikó István, Radványi Balázs.

¹⁶ A Sebő együttes Sebő Ferenc és Halmos Béla duójára alapulva bővült ki Koltay Gergely, Sebestyén Márta és egyéb zenésztársakkal, majd alakult át később, egészen a mai napig aktív, több generációt felölelő formációig.

¹⁷ Halmos Béla (1946–2013) népzeneész, népzenekutató, hegedűtanár, a Sebő együttes alapító tagja.

Papp Máté:

Ehhez képest mennyire fogadták nyitottan az általad is képviselt kísérletező attitűdöt?

Kiss Ferenc:

Egy zenei zsűritag mondta egyszer egy néptánc fesztiválon, hogy „a Kiss Feri már megint belehugyozott a tiszta forrásba.” De a közönség egyáltalán nem fogadta nehezen ezt a hozzáállást, mondhatom, hogy bárhol játszottunk, ott siker volt. Bár ez a vonulat, amit én is képviseltem, mindig az árnyékos oldalon kapott szabad utat az autentikus vonal mellett, kevésbé volt reflektorfényben; aztán később ugye rájöttek, hogy ez a világzene, aminek divatja is lett. Ez persze nem baj, csak az én felfogásom szerint, ha az ember ahhoz a kulturális kincshez nyúl, ami mélyen megérintette, azt nem árt alaposan ismerni. Ez kapcsolatban van azzal is, amit a földről, a kertről mondtam, hogy azokat az embereket, akik ezt az egészet létrehozták, és akik a magyar nyelvet századokon át megőrizték (ugyanis ez soha sem az arisztokrácián múlt), azokhoz bensőségesen kell közeledni, át kell látni, legalábbis meg kell figyelni az életfelfogásukat, ahhoz, hogy az ember hiteles legyen. Ugyanakkor nem szabad kizárni a kortárs irányzatokat sem. Ma kicsit elszaladt a ló ezzel a világzenével, mert ha egy kannát belerak a hangszerelésbe egy dzsesszzenész, az már world musicnak számít – így persze jobban eladható a termék. Aztán nagyon sok tehetséges fiatal van, akik kikerülnek a Zeneakadémiáról; kiválóan játszanak autentikus népzene, és elkezdenek saját számokban gondolkodni, de azt érzem sokszor, hogy csak egyfajta homályosan körülhatárolható készlet van bennük, hogy valami mást csináljanak, de nincs mögötte sem műfaj történeti ismeret, vagy olyan értékekről való tájékozottság, amelyek már korábban megszülettek, így kicsit öncélúvá, esetleg brandépítéssé válhat a dolog. Könnyen bele lehet esni a marketinges kelepcebe, főleg, hogyha nincs átél, igazi kötődés az alapanyaghoz.

Papp Máté:

A formációkban, ahol megfordultál, hihetetlen fluktuáció volt tapasztalható, korántsem homogenizálódtak annyira a különböző belső zenei készletek. Hogyan alakultak az átmenetek, miképpen állandósult egy-egy tagság a Vízöntő¹⁸ vagy a Kolinda¹⁹ esetében?

Kiss Ferenc:

A Vízöntő elődje az Orfeo²⁰ volt, rájuk figyeltem föl, amikor a Ki mit tud?-on, politikai dal kategóriában második helyezettek lettek, egy betyárdal feldolgozást adtak elő. De hát meg volt szabva, hogy Boros Lajosnak kell nyernie.²¹ A zenekar 1972-ben emlékeim szerint kivált az azonos nevű, elsősorban színházi csoportosulásból, amit később Studio K néven vitt tovább Fodor Tamás. Utána keresztelkedtek át Vízöntővé, mert az alapító tagok

¹⁸ A Vízöntő kezdeti, 1972-es felállása: Vas János (gitár, citera, ének), Lantos Iván (duda, töröksíp), Dabasi Péter (gitár, brácsa, dobok, ének), Balázs János (bőgő, ének), Kiss Ferenc (hegedű).

¹⁹ A Kolinda 1975-ös csapata: Kiss Ferenc (hegedű), Dabasi Péter (pengetős hangszerek ének), Lantos Iván (bőgő, ének), Zsigmondi Ágnes (furulyák, ének).

²⁰ Az 1972-es Orfeo együttes tagjai: Vas János „Panyiga”, Lantos Iván, Kamondy Ágnes, Dabasi Péter.

²¹ Boros Lajos az 1972-es Ki mit tud?-on *A gerinctelenek indulója* című dalával kapott első helyezést.

mind a vízöntő havában születtek: Dabasi Péter,²² Vas János „Panyiga”,²³ Lantos Iván,²⁴ valamint Balázs János.²⁵ Aztán a Panyigával való zenei konfliktusaink miatt kiváltunk, aztán Zsigmondy Ágival,²⁶ Jorgossszal²⁷ és Kamondy Ágival²⁸ megalapítottuk a Kolindát. Ez a felállás viszont szétment, amiben egyébként Szabó Andris²⁹ hegedűs is benne volt. Tulajdonképpen az én hibám vagy lépésem miatt bomlottunk fel – Panyigával elég összeférhetetlenek voltunk –, de Lantos Iván is muzsikált egy évet vendéglátósként külföldön, ez is elősegítette a széthúzást. Aztán Iván azt a pénzt, amit hazahozott, egy hangerősítő cuccra költötte és hívott, hogy csináljuk tovább a zenekarosdit, én pedig vittem a Kolinda nevet. Dabasi is visszajött, aki átmenetileg a Kalákában játszott. Ezzel az újjáalakult formációval kaptunk meghívást Belgiumba, ahol szinte kézről kézre adtak minket. Egy folk kocsmában volt a törzshelyünk, ahová bejáratosak voltak különféle szervezők. Átmentünk Párizsba is egy koncertre velük, ahol szintén felfigyeltek ránk, és ajánlatot tettek egy lemezfelvételre 1975 telén. Három évre szóló szerződés volt, így felmerült a lehetőség, hogy külföldön egzisztáljunk. Én viszont lelkileg is rossz állapotban voltam, mert az egy hétre tervezett belgiumi turné egy hónapos lett, a lemezt³⁰ viszont felvettük közben, aminek nagyon örültem, végül mégis azt mondtam, hogy nem csinálom tovább és visszamentem a még működő Vízöntőbe 1976-ban.

Papp Máté:

Mi volt az oka ennek a – látszólag – visszalépésnek?

Kiss Ferenc:

Jobban tetszett nekem az itthoni közeg, a néptáncosok világa, és hadd ne részletezzem, hogy milyen előnyei származtak egy ismert zenésznek itthon csajozás terén...³¹ Aztán a Vízöntővel tudtuk csinálni az önálló programunkat is a tánckar műsorai mellett, ráadásul ott találkoztam életem párjával, egyszóval otthonosabbnak éreztem magam. A visszatérésem után a *Vízöntő* többször átalakult: mikor Panyigával megint összerúgtuk a port (ma már persze barátok vagyunk), végül elment és én lettem a zenekarvezető; akkor kezdtem én alakítgatni a csapatot, így a kísérleti szellemiség miatt sok mindenki megfordult nálunk Lengyelfi Miklóstól³² Trunkos Andrásig³³ és Dévényi Ádámgig.³⁴ Egy idő után szintén Nyugat-

²² Dabasi Péter (1950) zenész, zeneszerző, hangmérnök, az Orfeo, a Vízöntő, a Kaláka, a Kolinda, illetve a Makám és Kolinda egykori tagja.

²³ Vas János „Panyiga” (1953) zenész, néprajzos, az Orfeo, a Vízöntő alapítója, a Monszun, a Gerilla, a Kolinda, a Mákvirág és a MALÉV Kamarás zenekarok egykori tagja.

²⁴ Lantos Iván (1949) zenész, a Vízöntő egyik alapítója, a Kolinda oszlopos tagja. Hosszú ideig élt Franciaországban, de néhány éve hazatelepült. Zenei projektekből vesz részt, így az Etnofon Zenei Társulás egyes fellépésein is.

²⁵ Balázs János a Vízöntő nagybögös-hegedűs muzsikusa volt Kiss Ferenc belépése előtt.

²⁶ Zsigmondy Ágnes az Orfeo és a Kolinda alapító tagja.

²⁷ Jorgosz Tzortzoglou (1952) zenész, festő, a Vízöntő, a Kolinda egykori tagja, jelenleg a Balkan Fanatik zenésze.

²⁸ Kamondy Ágnes énekes, zeneszerző, az Orfeo, a Kolinda egykori tagja.

²⁹ Szabó András (1952) zenész, a Vízöntő egykori tagja, a Gépfolklór alapítója, jelenleg a Republic állandó vendégzenésze.

³⁰ A lemez anyaga a YouTube-on [ide](#) kattintva érhető el.

³¹ *Szüzet kell áldoznunk* (*Allegro Hungaro*)

³² II. Lengyelfi Miklós (1955) basszusgitáros, a KFT zenekar és a Sc.Art alapító tagja, megfordult a Barbaróban és Koncz Zsuzsa kísérőzenekarában is.

Európában kaptunk lehetőségeket, de azt már valahogy nagyobb kedvvel csináltam, nagyobb felelősség is volt rajtam. Most már más lenne a helyzet, mert ha megnézed a most itthon nagy sztároknak számító előadókat – akár Lajkó Félix,³⁵ akár Palya Bea,³⁶ akár kis Csoóriék zenekarai³⁷ vagy a Téka³⁸ – közismertek, élen járóak mind a mai napig, de külföldi koncertturnéjuk nincs, a Muzsikás³⁹ is, ha kimegy valahova, az inkább állami, kulturális kiküldetés. Ez nem a menedzserek hiánya miatt van, hanem mert a térségünk felszabadulásával egy csomó más régióból való izgalmas zenekart hívatnak el külföldre. Egyébként ebben a szocialista „építőtáborban” a magyarok utazhattak, a jugók is, meg a dzsessz miatt a lengyelek, de Örményországból például csak táncegyüttesek mozdulhattak meg. Egyrészt tehát ma túlkínálat van, úgy válogatnak a szervezők, ahogy akarnak. A nyugati zenészszervezetek sokkal erősebbek, mint itthon, egy angol impresszárió kikéri magának, hogy már tizedjére hívjanak meg egy magyar bandát. A mi fénykorunk, a hetvenes évek kihunyása egybeesett ezzel a folyamattal, ez is volt az egyik oka a Vízöntő feloszlásnak, a másik pedig a zenekar belső válsága, aminek csak az egyik apró tényezője volt, hogy Cserepes elkezdte a saját karrierjét építeni.⁴⁰ A Vízöntő amúgy nem szűnt meg, az Olaszországban élő Hasur János tartja életben, kilépésemkor rá hagyományoztam a nevet.

Papp Máté:

A Vízöntő klasszikussá váló csapata⁴¹ rendkívüli módon összetartó formációnak minősült.

Kiss Ferenc:

Ennek egyik oka a bandaszellem lehetett, ami akkor nagyon markáns és fontos volt. Manapság ahhoz, hogy fönntartsd magad, négy-öt zenekarban, különböző műfajokban kell muzsikálnod. Mi életünket és vérünket adtuk az együttesért, függetlenül attól, hogy sok mindenben volt nézetkülönbség. Technikailag is egyben volt a csapat, saját buszunk, hangtechnikusunk volt, és felszerelésünk, amit negyed óra alatt be tudtunk szerelni bárhová. Egy fesztiválon például nem tetszett nekünk a hangosítás, így a saját roadjainkként fogtuk és fölraktuk a mi motyónkat. Az egyik menedzser ott ajult el; volt szállítócége, hangtechnikai berendezése, három-négy élmezőnybeli zenekara, mégis elképedt. Nézte a nyugati szemmel már akkor elavult, nyolc csatornás Teisko keverőpultot, és hümmögött magában, hogy ez vajon hogy szólhatott ilyen jól. Akkor valamelyikünk fejéből kipattant, hogy „mert automata”. Persze akkor még nyoma sem volt automata keverőpultoknak, tehát úgy volt

³³ Trunkos András (1978) zenei menedzser, a Bikini, a Rolls Frakció, az Átmeneti kabát egykori tagja.

³⁴ Dévényi Ádám (1957–2016) szövegíró, énekes-gitáros, a Vízöntő és a Vasmalom egykori tagja, az Átmeneti kabát alapítója.

³⁵ Lajkó Félix (1947) hegedűs, citerás, zeneszerző.

³⁶ Palya Bea (1976) énekeső, a Folkestra egykori tagja, szólista, számos produkció közreműködője, az Etnofon Zenei Társulás alkalmi résztvevője.

³⁷ ifj. Csoóri Sándor (1956) népzeneész, a Muzsikás és a Magyar Dudazenekar alapítója, az ifjú Muzsikás vezetője.

³⁸ A Téka népzenei játszó zenekar 1976-ban alakult, a mai napig működik.

³⁹ A Muzsikás 1973 óta működik, azóta világhírnévre tettek szert.

⁴⁰ Cserepes Károly szólólemezei a nyolcvanas évek közepétől kezdve jelentek meg (*Jeles napok*, *Szerelmeslemez*, *Kivándorlás* stb.).

⁴¹ Cserepes Károly, Huszár Mihály, Hasur János, Kiss Ferenc.

automata, hogy nagyjából sejtettük a hangarányokat, belőttük nagyjából, aztán durr bele! Ez a menedzser aztán lázasan kezdte keresni a szaküzletekben az automata keverőpultokat. Néhány évet kellett csak várnia... Szóval teljes mértékben a zenekarból éltünk, mert abba a szerencsés helyzetbe sodortuk magunkat, hogy az állandó munkahelyet a Bihari Táncegyüttesnél találtuk meg.⁴² Ez nagyon sok szempontból előnyös volt; nem csak azért, mert munkakönyves állásként volt számon tartva, hanem mert sokáig az autentikus zene közelében tudtunk maradni. Az együttes repertoárján ugyanis egy csomó tájegység zenéje szerepelt, így rákényszerültünk a tanulásra, de ezt mindig örömmel tettük. Ma már nem rúgnánk labdába, mert a mostani zenészek tíz-tizenöt dialektust precízen, technikásabban játszanak, a tánc folkloristák is falvakra lebontva ismerik a tradíciót. Nekünk magunknak kellett például tekerőlanton megtanulni, az első dudák felfújása pedig olyan fizikai fájdalommal járt, hogy a zenekar többi tagja a környéken sem tudott megmaradni.⁴³ Nem intézményes tanításban vettünk tehát részt, ahol viszont a személyes töltést talán nehezebb bevinni a zenélésbe, illetve a kísérletező szellemet is. Annak idején ez a zene pedig egyfajta lázadásnak is számított pluszban.

Papp Máté:

Miből állt a belső munkafolyamat? Volt esetleg vezéregyéniség vagy fő inspirátor?

Kiss Ferenc:

Ha valaki hozott egy számot, azt nem szentírásnak vettük, együttes kísérletezés folyt minden próbán. Vezéregyéniség nem volt, viszont végig engem fogadtak el egyfajta vezetőnek, de inkább szellemi szempontból. Hivatalosan is én voltam a zenekarvezető, de ez nem bírt olyan jelentőséggel, meg nem volt soha ebből konfliktus. Vagyis mindenkinek megvolt a posztja, feladata, tulajdonképpen egy demokratikus rendszer alakult ki. Nekem nagyon sokáig a tánckíséreték megkonstruálása, az eredeti anyagok begyűjtése lett a reszortom, Hasur Janinak a hegedűtechnikák megtanulása, Huszár Misi a basszus terepen próbált ki mindent, a Sting-féle Van Zalinge Z bassz elektromos nagybőgőtől kezdve az öthúros basszusgitárig. Cserepes pedig úgymond haladt a korrallal, például neki volt itthon először egy olyan szintetizátora (Roland W-30), amit az Omega⁴⁴ is kölcsönkért egy nagyszabású koncertjére.

Papp Máté:

Tizenkét-tizenhárom éven át működtek együtt. Törvényszerű volt a szétválás?

Kiss Ferenc:

Nem volt törvényszerű, mert például a Muzsikás és a Vujicsics⁴⁵ törzstagsága megmaradt. Ami nálunk még bonyolította a helyzetet, és a felbomlást gyorsította, az a különböző zenei elképzelések szétartása volt, illetve az én személyes válságom is; kezdtem

⁴² *Akácfa utca 32.* (Allegro Hungaro)

⁴³ *Máriagyűdi körtefa* (Allegro Hungaro)

⁴⁴ Az Omega 1962-ben alakult, a beatkorszak egyik leghíresebb rockzenekara.

⁴⁵ Az 1974-ben alakult Vujicsics együttes a magyarországi délszláv nemzetiségek (elsősorban a szerbek és horvátok) népzenei hagyományait ápoló zenekar működik ma is.

egy idő után unni a dolgot, olyan értelemben, hogy úgy éreztem, nem tudunk megújulni, közben pedig új izgalmas terepekre is vetődtem, a Makovecz-féle sevillai munka⁴⁶ kapcsán többek közt, ami más tereket nyitott ki előttem. A válság együtt járt egy komoly ivázzattal is, ami nyilvánvalóan borzolta a kedélyeket, tehát volt bennem egy labilitás, ami korábban nem, hiába ittunk mindig rendesen. Ez pedig veszélyeztette a produkciót, elkedvetlenítette a tagokat. Illetve mindezen felül történt egy súlyos bírósági meghurcoltatás is ellenünk, rendkívül megalázó eljárással, és alaptalan vádakkal. „Egy munkás bejelentése alapján” egy pert akasztottak a nyakunkba üzérkedés vádjával, majd bevonták az útleveleinket egy nagyon sikeres amerikai turné után, amikor csöstül jöttek a meghívások.⁴⁷ Nyilván erre irigykedhetett valaki. Később persze felmentettek minket, mivel „a népgazdaságnak hasznot hajtó cselekedet” hajtottunk végre, ami előtte büntettnek számított. Az Interkoncert addig kukába dobta vagy odaadta más, kedvenc zenekarainak a meghívásokat. Annyira próbára tette a csapat morálját meg tűrőképességét ez a hercehurca, hogy megerősödött a döntés, miszerint külön folytatjuk.

Papp Máté:

Szóba került a Makovecz-féle sevillai projekt, aminek szerves közreműködője voltál, milyen tanulságokat, változásokat hozott ez az új terepen való kreatív jelenlét?

Kiss Ferenc:

Mindenekelőtt az ember megismerése volt nagy hatással rám. Egy évvel a pavilon megnyitása előtt tartott egy szakmai találkozót azoknak, akik neveztek a pavilon zenéjének pályázatára. Bár a zenére volt egy hivatalos, állami megbízása a Vidovszky–Jeney szerzőpárosnak⁴⁸, akik el is végezték a munkát, de Imre ezzel párhuzamosan kiírt egy pályázatot is, mint magánvállalkozó. Erre olyan nyolc-kilenc pályamű érkezett, és amikor kiválasztotta azt a négyet, ami számára izgalmasnak ígérkezett, összehívott minket egy ismerkedős beszélgetésre és elmondta, hogy ő mit és miért szeretne, miért tartja ezt a pavilont egy jelképes megjelenésnek a magyarság szempontjából, és annyira értelmesen, lehangolón, meggyőzően és rokonszenvesen beszélt, hogy azt mondtam, hogy ha nem is jutok tovább, akkor is megérte őt megismernem. Az Imrével való kapcsolat kezdete és az utána folytatott beszélgetések nagyon fontosak lettek számomra. És persze a közös munka is nagy hatással volt rám, aminek bizonyos szakaszai valamelyik bodegában végződtek hajnalban.⁴⁹ Nekem ez egy nagy iskola volt, új távlatokat nyitott előttem, utána kezdtem el az önálló szerzői albumaimat is megjelentetni. A korábban említett nihiltól vagy súlytalanságból szabadított ki, józanított ki a Makovecczel való találkozás. Valahogy úgy éreztem magam, mint a tollpihe, ami még csak le sem esik, mert fúj a szél. Ekkor jöttem rá arra, hogy egyénileg is tudok tovább menni, nem szabad kidőlnöm.

⁴⁶ „Kiss Ferenc zenéje a sevillai Magyar Pavilonba készült. A pavilonnak előre meghatározott programja van, a zene tehát programzene. Azonban nem a XIX. sz.-i értelemben tekinthetjük programzenének, hanem attól eltérő, valóságos tér- és időbeli dráma alkotóelemként kell hallgatnunk.” – Makovecz Imre *A magyar tölgy mítoszai* című zenei anyagáról (Kiss Ferenc: *A magyar tölgy mítoszai*, Yellow Records, 1992) L. még: Kiss Ferenc: [A Héttorony hangjai](#), Etnofon Records, 2001.

⁴⁷ [Szolgálati utazólevél](#) (Allegro Hungaro)

⁴⁸ Vidovszky László (1944) zeneszerző, zenepedagógus; Jeney Zoltán (1943) zeneszerző.

⁴⁹ [Szolgálati utazólevél](#) (Allegro Hungaro)

Papp Máté:

Ekkor kezdted el kiadni a saját lemezeidet, illetve ekkoriban alakult az Etnofon Zenei Társulás⁵⁰ is a vezetéseddel. Feltűnő az a koncepciózusság, amivel a különböző tematikájú zenei anyagokat, és az általuk megnyitott „gondolatfolyosókat” összetereled.

Kiss Ferenc:

Most már nem tudom magamat leleplezni, hogy hol kezdődött ez a koncepciózusság, mert a mi műfajunkban nem igazán voltak ennek előzményei. De valóban, valamiért mindig konceptalbumokban gondolkodtam. A *Szerelémajtók*⁵¹ Bartók Béla tiszteletére, a *Magyar Kancionálé*⁵² Kálvin János emlékére készült, a *Szerelém hava*⁵³ a szóban forgó érzés megannyi formájáról, átváltozásáról szól (ahogy a már említett *Leánydicsérő* is egy másfajta megközelítésből), a *Nagyvárosi bujdosókban*⁵⁴ a szellemi nevelődésem olyan kulcsfigurái tűnnek fel, mint Latinovits Zoltán, József Attila, Nagy László, Huszárik Zoltán vagy Pilinszky János, a DVD-n is megjelent *Pávaének*⁵⁵ pedig Kodály Zoltán munkásságából merítkezett. Volt még egy korábbi tervem, ahol az alapgondolat jó volt,⁵⁶ de megrekedtem. Az egyik *Héttorony Fesztivál* Gálaműsorában azonban egy szimfonikus zenekar kíséretével (amelyet Makovecz Imre fia⁵⁷ vezényelt) *A Holdudvarház dalai* címmel adtunk elő egy ciklust az Etnofon Zenei Társulás veretesebb számaiból („Etnofónia” volt az est alcíme egyébként), Vedres Csaba⁵⁸ hangszerelésében, ami áttételesen mégis közvetített ezt az alapgondolatot.

Papp Máté:

Említetted, hogy tervezel újabb albumot, ennek lenne valamilyen kerete, tematikája?

Kiss Ferenc:

Magyar rabszódia lenne a címe. Nem „aktuális sorskérdésekről” lesz benne szó nyilvánvalóan, de a hitemet meg az elveimet tükrözné, magyarul a szívem-lelkem tárnám ki, ha sikerül. Rockosabb hangzást képzelek el a fő énekes, Novák Péter mentalitása miatt is, emellett pedig szimfonikus elemek is megjelenének a darabban. Illetve a *Panta Rhei*

⁵⁰ A változó felállású Etnofon Zenei Társulás törzsmagja: Babos Károly (ütőhangszerek), Huszár Mihály (basszusgitar), Kiss Ferenc (hegedű, koboz, ének), Küttel Dávid (harmonika, ének), Szokolay „Dongó” Balázs (fűvós hangszerek).

⁵¹ Kiss Ferenc: [Szerelémajtók](#)

⁵² Kiss Ferenc: [Magyar kancionálé](#)

⁵³ Kiss Ferenc: [Szerelém hava](#)

⁵⁴ Kiss Ferenc: [Nagyvárosi bujdosók](#)

⁵⁵ Kiss Ferenc: [Pávaének](#)

⁵⁶ „A hívóképben az Úristen lenéz a földre, s látja, hogy a magyarok sokat szenvednek, mert sok a rosszakaró, sok az ellenség. Meg hát sokat is bűnöztek és bűnhődtek is persze, de ez nem mehet így tovább. Isten szól, hogy „hú de régen foglalkoztam már a népemmel”, rájuk fér egy kis segítség. És akkor az egyik éjszakán angyali sereget küld ránk, a csodafiúszarvas ágas-bogas gyertyái mutatják az utat. A tündérek és angyalok aztán selyemkötélen föl húzzák az országot a Holdra... Ez az alapmotívum, és itt természetesen elő kell venni azokat az értékeket, amiket meg akarunk tartani, hogy magunkba szálljunk, s hogy a selyemkötélen majd egyszer visszaereshessünk a földre...” – részlet egy korábbi [interjúból](#).

⁵⁷ Makovecz Pál (1964) harsonaművész, karnagy

⁵⁸ Vedres Csaba (1964) zeneszerző, zongoraművész, kántor, az After Crying, a Kairosz és a Townscream zenekarok alapítója.

zenekar⁵⁹ basszistáját, Szalai András is megszólítottam, mert a kortárs elektronikában ők jártak mindig az élen. Szeretném ezt a vonalat is bevonni valamiképpen. Gyermekkori jó pajtásomhoz, Kálmán Péter nyelvész barátomhoz is kötődik véletlenszerűen a dolog, aki Lionban tanított, és a mai napig tisztázatlan körülmények között meghalt fiatalon, de a fia akkor már megszületett – ő most a billentyűs a *Pantha Rheiben*. Tényleg mindent tud, Emerson-féle⁶⁰ és Papp Gyula-szinten⁶¹ ismeri a szintetizátorokat.

Papp Máté:

Az általuk is képviselt experimentális mentalitás szerinted mennyire van jelen a zenei életben?

Kiss Ferenc:

Anno hiába vásároltunk kint a legjobb előadóktól éppen aktuális lemezeket (a Weather Reporttól⁶² vagy Laurie Andersontól⁶³), alternatív-avantgárd muzsikákat, vagy világzenével oltott rockot, itthon mégsem történt nagyon semmi, aztán nyugaton is kezdtek kifulladásra az érdekesebb előadók. Azóta sem látok jelentős progresszív fejlődést, még a kortárs zenében sem. Nem az Amadinda⁶⁴-koncertekre gondolok persze, de a kortárs zene zöme eltávolodott a befogadható, ösztönösen élvezhető muzsikától, az izgalmas darabok pedig egyszerűen nem jutnak el a közönséghez, néhány szakembert vagy sznobot leszámítva. Érdekes módon Japánban például ennek hatalmas kultusza van.

Papp Máté:

A te – már levetett? – nagyvárosi bujdosó-léted, szerepköröd is egyfajta kultikus jelenlét felé mutatott.

Kiss Ferenc:

Ezt én is kicsit elszúrtam, mikor kitaláltam ezt a nagyvárosi énekmondó szerepkört, mert így jobban rálátva az eseményekre meg a sorsokra, már nem igazán illik rám. Annak idején azért ötlöttem ki, mert a saját környezetem sorsát szerettem volna megénekelni, csak egy énekmondó általában sokkal egyszerűbb eszközökkel dolgozik. Ebben különbözöm Cseh Tamástól⁶⁵ és Dévényi Ádámtól is, vagy a régebbi vonalból Kátaitól⁶⁶ például. Ismertem a VÁZA klub egy száz gitáros dalnokait, jó kapcsolatban is voltam pár tehetséges figurával, de sok mindent nem szerettem ebből a műfajból, főként a politikai aktualitás erőltetését. Amíg a KISZ létezett, sok helyen találkoztunk, fesztiválokon, Fehérváron például, a dalos találkozóknál, iszogattunk, beszélgettünk, tehát jóban voltunk, de aztán szétváltak az útjaink. Az a gitártokos-stoppolás időszak sincs már, ami kedvezett ennek a műfajnak, nem

⁵⁹ A Panta Rhei klasszikus-progresszív rockos-elektronikus hangzásokkal kísérletező zenekar 1974 és 1989 között működött aktívan.

⁶⁰ Keith Noel Emerson (1944–2016) angol zenész, zeneszerző, az Emerson, Lake & Palmer formáció alapítója.

⁶¹ Papp Gyula (1951) billentyűs, a Mini, a Skorpió, a Dinamit, a Kormorán, a Safari, a P. Mobil és számos más formáció egykori tagja.

⁶² A Weather Report a hetvenes–nyolcvanas évek meghatározó amerikai fúziós dzsesszzenekara.

⁶³ Laurie Anderson (1947) amerikai avantgárd zenész.

⁶⁴ Az Amalinda Ütőegyüttes 1984-ben alakult, a kortárs zene világszerte ismert tolmácsolói.

⁶⁵ Cseh Tamás (1943–2009) énekes-gitáros, Bereményi Géza szerzőtársa.

⁶⁶ Kátai Zoltán (1954) énekmondó, a Mákvirág együttes egykori tagja.

profitorientáltan, ételért-italért-szállásért játszani szinte lehetetlen. Ezen kívül az egyetemi és egyéb klubhálózat is megszűnt, pedig még a munkásszállásokon adott koncertek is fergetegesek voltak.⁶⁷ Mondjuk, amikor a közönség cigány tagjai először elképedtek a saját zenéjükön, mikor a Vízöntővel cigánydalokat muzsikáltunk, aztán belelkesednek és közös éneklésbe, táncolásba torkolt az előadás.

Papp Máté:

A *Gitania expressz*⁶⁸ című cigány népzenei feldolgozó Vízöntő-lemez után kitérőt tettél a zsidó muzsika felé is.

Kiss Ferenc:

Már az Etnofon-korszakban támadt az ötletem egy zsidó lemez összeállítására, *Odessa Klezmer Band* néven pedig csapatot is verbuváltam (akkor még nem tudtam, hogy van egy ilyen nevű amerikai zenekar). A hazai terepen kívül bejártuk Németországot, Olaszországot, Hollandiát és számos más helyet. Itthon egyedül a Budapest Klezmer Band⁶⁹ volt ismert, de ők az úgynevezett esztrád vonalat képviselték, nem amit én hallottam a gyűjtéseim során. A kelet-európai falusi zsidó népzene archaikusabb stílusrétegei érdekelték, amit a Muzsikás is fejtegetett örületes sikerrel. Nagy megdöbbenésemre azonban nem egyszer tették fel a kérdést, hogy „ha jól látom maga nem zsidó, akkor miért játszik zsidó zenét?” Azért mert Sebő Feri román népzenei játszik, meg mondtam még pár példát, de a népművelési elhivatottságom úgy látszik nem volt elég.

Papp Máté:

A szavaiddal élve „folyamatossá szépült” viszont a Szvorák Katalin⁷⁰ való együttműködés.

Kiss Ferenc:

Az egyik első dal, amit először együtt előadtunk Cserepes egy szlovák feldolgozása volt, *Mozgó* címmel. A próbán Kati kezébe nyomtam egy hegedűt és kapott vokális szólamot is, akkor még ritka volt, hogy egy énekesnő kiáll hangszerrel. Meg is kedveltük egymást, és az első lemezére engem hívott feldolgozóként – *Dalvándorlás* lett az album címe. Akkor ez még Hungaroton-kiadás volt, 1986-ban. Bevontam a zenekar tagjait is a munkába, úgyhogy Vízöntő-feldolgozások is szerepelnek rajta, de én voltam a főkolompos, a zenei rendező pedig Szörényi Levente volt. Nagyon jó bevált Katalin az együttműködés, aztán szinte minden lemezét rám bízta, vagy közreműködtem valamilyen formában. Most pedig a 60. születésnapjára összerakott egy műsort az életműből – részben kronológiai, részben tematikai szempontok szerint – amit múltkor Párkányban mutattuk be, Szabó Dániel fiatal cimbalmossal, illetve Cserta Balázs fehérvári fűvós gyerekekkel – indketten nagyon tehetséges muzsikusok. A műsor címe *Dalúzenet*, ami egyfajta keresztmetszete az életútnak. Elég

⁶⁷ *Visz a vonat (Allegro Hungaro)*

⁶⁸ Vízöntő: *Gitania expressz* (Cigánydalok Víg Rudolf gyűjtései nyomán), Hungaroton, 1990

⁶⁹ Budapest Klezmer Band 1990 óta terjeszti a zsidó zenét itthon és külföldön egyaránt Jávör Ferenc „Fegyva” vezetésével.

⁷⁰ Szvorák Katalin (1958) népdalénekes.

rétegműfaj ez, de Katinak sikere van, mert ahol emberek összegyűlnek, elég mélyre és magasra fel tudja vinni őket. Mamót is ő szólaltatja meg – Papó⁷¹ után – a már említett gyereklemezen.

Papp Máté:

Idefele az *Ady verbunkja* című dalod refrénjét dúdolgattam, mit gondolsz mennyire változott a kilencvenes évek óta az üzenete?⁷²

Kiss Ferenc:

Még inkább erősödött, úgy látom. Egyfajta parodisztikus megfogalmazása ez dal az akkori állapotoknak, mert nagyot csalódtam a rendszerváltásnak nevezett történetben, de volt a mélyrepülés ellenére annyi ironia bennem, hogy groteszk és keserű lett a dal, emellett hagyományos és újszerű egyben. Azóta csak érett a dal üzenete, mostanában kezdik újra felfedezni sokan, készültek rá koreográfiák, az Ady-jubileum kapcsán is előkerült párszor, de még mindig nem jutott el a szélesebb közönséghez. Legutóbb az NKA25 éves évfordulóján játszottuk a Művészetek Palotájában, mivel az NKA első pályázataim én is indultam, mint az Etnofon kiadó vezetője 1983-ban, a cég működésére vagy valamilyen kiadvány támogatására. Azokat hívták meg, akik ilyen távlatban még léteznek, úgyhogy játszottunk négy számot, a Fölszálott a páva műsorban feltűnt Sarjú Bandával együtt, Kubinyi Júlia és Csizmadia Anna énekesnők közreműködésével. Az egyik dal tehát a „ritka magyar” lüktetésű *Ady verbunkja* volt. Utoljára hagytuk, mivel a szövege aktuálisan is elgondolkodtató lehet; ebben a protokolláris közegben pedig nyilván helyi értéke is volt. Utána mély csend. Novák Péter már készült meghajolni, de csak nem tapsoltak... Valaki egyszer csak bekiabált a több másodperces csendbe: „Hát ez kurva jó!” – és akkor hirtelen kitört az ováció.

⁷¹ Kiss Ferenc: *Papó zenedéje*, Etnofon Records, 2012

⁷² A felvétel elérhető a [YouTube-on](#).